

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ГУСАК ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА

УДК 37.09:378.046–021.68

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА-
ОРГАНІЗАТОРА В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Житомир – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Антонова Олена Євгеніївна,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Онищук Людмила Анатоліївна,
Інститут педагогіки НАПН України,
головний науковий співробітник відділу
інновацій та стратегій розвитку освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Зосименко Оксана Вікторівна,
Комунальний заклад "Сумський
обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти",
завідувач кафедри професійної
освіти та менеджменту.

Захист відбудеться 17 жовтня 2018 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.053.01 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008 м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, 2-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті http://zu.edu.ua/avto_ped.html та в бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка (10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40).

Автореферат розісланий 15 вересня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.Л. Яценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Вхідження України в європейський простір та орієнтація на світові стандарти активізувала глибинну модернізацію вітчизняної освіти. Стратегічні аспекти реформування визначено в ключових нормативних документах: законах України "Про освіту" (2017), "Про вищу освіту" (2014); Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013); Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року (2016).

Мета сучасних змін полягає в розробці й упровадженні нового змісту освіти, що спрямований на формування та розвиток компетентностей ХХІ століття, всебічний розвиток, виховання та соціалізацію особистості, яка здатна до продуктивного життя в суспільстві, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя. У зв'язку з цим окреслено нові вимоги до ролі сучасного педагога, рівня його професійної компетентності та якості підготовки.

Для сучасної теорії та практики очевидною стає нагальна потреба в оновленні змісту післядипломної педагогічної освіти відповідно до динаміки інформаційного суспільства на основі концепції освіти протягом життя (Lifelong Learning) та компетентнісного підходу. Нові вимоги обумовлюють пошук нових моделей неперервного розвитку професійної компетентності педагогічних кадрів, зокрема педагога-організатора закладу загальної середньої освіти, що є фахівцем у сфері виховання та призначається на посаду без спеціальної підготовки у закладах вищої освіти.

Методологічні засади функціонування та модернізації сучасної системи післядипломної педагогічної освіти розкрито в працях А. Зубок, М. Кириченка, В. Клокар, А. Кузьмінського, В. Маслова, В. Олійника, Н. Протасової, В. Пуцова. У межах нашого дослідження викликають наукову зацікавленість роботи вчених, які обґрунтували принципи навчання дорослих (Л. Лук'янова, Т. Протасова, Л. Сігаєва, М. Скрипник), його андрагогічний (С. Архипова, С. Вершловський, О. Вознюк, С. Змійов), акмеологічний (В. Вакуленко, В. Гладкова, А. Деркач, О. Дубасенюк, І. Колесникова, Н. Кузьміна) аспекти; сутність трансформаційного навчання розкрито О. Горбуновою, М. Дерновою, Дж. Мезіроу, М. Ноулзом.

Базову основу дослідження становлять розробки теоретичних аспектів упровадження компетентнісного підходу в освіту, а саме: І. Зимньої, Е. Зеєра, І. Зязюна, С. Клепка, В. Кременя, В. Лугового, О. Овчарук, О. Пометун, С. Шишова, А. Хуторського. Значний внесок в осмислення поняття професійної компетентності педагогів та її формування в сфері вищої освіти внесли О. Антонова, С. Вітвицька, Ю. Татур, С. Лісова, А. Маркова, Л. Онищук, О. Савченко.

Проблеми розвитку професійної компетентності фахівців в умовах післядипломної педагогічної освіти розглядалися Л. Ващенко, М. Віднічуком, М. Войцехівським, І. Жерносеком, Ю. Запорожцевою, О. Зосименко, Л. Карповою, В. Крижко, В. Масловим, Є. Павлютенковим, В. Саюк, Т. Сорочан, О. Чубарук

Проте питання, пов'язані з розвитком професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти, не були предметом окремого дослідження.

На основі теоретичного аналізу, результатів вивчення стану професійної діяльності педагога-організатора та змісту його підготовки в системі післядипломної освіти виявлено суперечності між:

- суспільним запитом на висококваліфікованих педагогічних працівників у галузі виховання (педагог-організатор) та відсутністю фахової підготовки в закладах вищої освіти;
- потенціальними можливостями післядипломної освіти та недостатністю теоретично й методично обґрунтованих моделей розвитку професійної компетентності педагога-організатора;
- об'єктивною потребою педагога-організатора в неперервному розвитку професійної компетентності та низьким потенціалом науково-методичного супроводу в міжкурсовий період у зв'язку з реорганізацією методичних служб;
- нагальною потребою в забезпеченні умов для випереджального розвитку професійної компетентності педагога-організатора та утвердженими стереотипами підвищення кваліфікації з переважанням традиційних форм і методів.

Таким чином, актуальність означеної проблеми, її соціальна значущість, необхідність подолання виявлених протиріч зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **"Розвиток професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти"**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри педагогіки ЖДУ імені Івана Франка "Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції" (державний реєстраційний номер 0110U002110), науково-дослідної теми "Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону" Комунального закладу "Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти" Житомирської обласної ради. Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 24.10.2014 р.) та погоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 9 від 29.12.2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Дослідити історико-педагогічний аспект становлення посади "педагог-організатор" та охарактеризувати сучасні вимоги до змісту його професійної діяльності, розробити професіограму.

2. Проаналізувати стан проблеми розвитку професійної компетентності педагога-організатора в педагогічній теорії та практиці.

3. Охарактеризувати післядипломну педагогічну освіту як середовище розвитку професійної компетентності педагога.

4. Визначити змістову структуру, критерії, показники, рівні сформованості професійної компетентності педагога-організатора.

5. Теоретично обґрунтувати модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти та перевірити її ефективність на основі впровадження відповідної методики.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка педагога-організатора в післядипломній освіті.

Предмет дослідження – модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження та перевірки результатів використано комплекс наукових методів:

теоретичних – аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, аналогії в процесі вивчення наукових джерел з філософії, педагогіки, психології, нормативно-правової бази з питань післядипломної освіти для визначення базових понять, обґрунтування його методологічних засад;

емпіричних – діагностичні (спостереження, бесіди, анкетування, тестування, опитування, самоаналіз, порівняння, метод експертних оцінок) з метою визначення рівня розвитку професійної компетентності педагога-організатора; моделювання освітнього процесу в курсовий та міжкурсний періоди; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи); праксиметричні (аналіз професійної й освітньої діяльності, узагальнення результатів);

математичної статистики – методи вимірювання та математичної обробки експериментальних даних, кількісний та якісний аналіз; обґрунтування результатів ефективності формувального етапу експерименту, їх графічна та описова фіксація.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Комунального закладу "Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти" Житомирської обласної ради, Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ім. М. В. Остроградського, Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області, Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. На різних етапах дослідження було залучено 370 респондентів.

Організація та основні етапи дослідження. Дослідження проводилося впродовж 2014 – 2018 років та охоплювало чотири етапи науково-педагогічного пошуку.

На першому етапі (2014 р.) – *теоретико-пошуковому* – здійснено аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці; виявлено суперечності; визначено актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку; розроблено програму дослідно-експериментальної роботи, визначено методи дослідження.

На другому етапі (2014 – 2015 рр.) – *аналітико-діагностувальному* – обґрунтовано змістову структуру професійної компетентності педагога-організатора закладу загальної середньої освіти, визначено критерії, показники, рівні її сформованості; обрано діагностичний інструментарій дослідження; проведено констатувальний етап експерименту, розроблено авторську модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти та методику її впровадження.

На третьому етапі (2015 – 2017 рр.) – *дослідно-експериментальному* – упроваджено й експериментально перевірено ефективність моделі розвитку професійної компетентності педагога-організатора в межах формувального етапу педагогічного експерименту; здійснено розробку сучасного навчально-методичного забезпечення.

На четвертому етапі (2017 – 2018 рр.) – *контрольно-узагальнюючому* – узагальнено та систематизовано результати експериментального дослідження, здійснено їх статистичну обробку, сформульовано загальні висновки, оформлено текст дисертаційної роботи та визначено перспективи подальших наукових розвідок.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* розглянуто теоретичні засади розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти: досліджено та систематизовано історико-педагогічний аспект становлення посади "педагог-організатор"; поглиблено сутність змістових характеристик понять "педагог-організатор", "розвиток професійної компетентності педагога-організатора"; охарактеризовано сучасні вимоги до змісту професійної діяльності педагога-організатора з метою їх унормування у відповідних стандартах; розроблено професіограму; визначено змістову структуру професійної компетентності педагога-організатора, критерії, показники та рівні її розвитку; теоретично обґрунтовано модель розвитку професійної

компетентності педагога-організатора та розроблено методику її впровадження в умовах післядипломної освіти;

- *удосконалено* зміст, форми, методи розвитку професійної компетентності педагога-організатора в курсовий та міжкурсовий періоди; уточнено сутність понять "педагогічна компетентність", "професійна компетентність педагога-організатора", "середовище післядипломної освіти", "науково-методичний супровід";

- *подальшого розвитку набули* теоретичні положення щодо розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти, сучасні аспекти формування середовища післядипломної педагогічної освіти, а також змісту, форм, методів навчання дорослих.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні в практику діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти програми "Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації педагога-організатора", методичних рекомендацій "Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності педагога-організатора в міжкурсовий період", довідника "Навігатор розвитку професійної компетентності педагога-організатора".

Матеріали дослідження рекомендовані до використання в освітньому процесі післядипломної педагогічної освіти методичними службами різного рівня підпорядкування та для самоосвітньої діяльності педагогів-організаторів з метою забезпечення розвитку їхньої професійної компетентності.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Комунального закладу "Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти" Житомирської обласної ради (довідка № 01-648 від 25.09.2017 р.), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (довідка № 173 від 06.10.2017 р.), Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (довідка № 2/4-791 від 18.10.2017 р.), Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 901 від 26.10.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та результати дослідження представлено на наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях і семінарах різного рівня, зокрема *міжнародних*: "Формування професійної майстерності майбутніх фахівців в умовах освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу" (Житомир, 2016, очна), "Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти" (Харків, 2016, заочна), "Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень" (Київ, 2017, заочна), "Професійна педагогіка і андрагогіка: актуальні питання, досягнення та інновації" (Кривий Ріг, 2017, очна), "Forming of modern educational environment: benefits, risks, implementation mechanisms" (Тбілісі, 2017, заочна), "Професійна

підготовка фахівців в умовах неперервної освіти: креативний підхід" (Житомир, 2017, очна); *всеукраїнських*: "Інноваційна діяльність та дослідницько-експериментальна робота в сучасній школі" (Чернівці-Сєверодонецьк, 2017, очна), "Педагогічні здобутки, прорахунки, перспективи" (Херсон, 2017, очна), "Науково-методичний супровід як сучасна технологія розвитку професійної компетентності педагога в післядипломній освіті" (Запоріжжя, 2018, заочна); *регіональних*: "Реалізація компетентнісного підходу в освітньому просторі регіону" (Житомир, 2016, очна), "Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону" (Житомир, 2017, очна); науково-методологічних семінарах кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка (2014-2018); засіданнях кафедри педагогіки й андрагогіки Комунального закладу "Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти" Житомирської обласної ради (2014–2018), а також на обласних, міських та районних семінарах і конференціях працівників освіти Житомирської області (2014–2018).

Публікації. Основні положення та результати дисертації висвітлено в 21 одноосібній публікації, серед яких: 6 – у провідних фахових наукових виданнях України, 1 стаття в закордонному періодичному фаховому науковому виданні, 1 стаття в закордонному збірнику міжнародної науково-практичної конференції, 8 публікацій у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць та 5 – у виданнях навчально-методичного характеру.

Структура та обсяг дисертації відповідає логіці наукового дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Текст роботи проілюстрований 14 таблицями та 12 рисунками. Загальний обсяг роботи 403 сторінки, основний зміст дисертації – 207 сторінок. До списку використаних джерел включено 338 найменувань, з яких 17 іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної проблеми. Сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет; визначено методи, експериментальну базу, етапи наукового пошуку; розкрито наукову новизну й практичну значущість отриманих результатів; подано відомості про їх апробацію та впровадження в практику діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти.

У першому розділі – **"Теоретичні засади розвитку професійної компетентності педагога-організатора"** – розкрито особливості діяльності педагога-організатора, досліджено історико-педагогічний аспект становлення посади "педагог-організатор", визначено зміст його професійної діяльності, обґрунтовано методологічні засади професійної компетентності як наукової проблеми та визначено теоретичні підходи.

На основі ретроспективного аналізу становлення посади "педагог-організатор" зазначено, що такий тип педагога виник на початку XX століття та пов'язаний із зародженням дитячого руху в Україні на принципах скаутингу та традиціях українського козацтва. З'ясовано, що першими організаторами, скаут-майстрами, провідниками були П. Франко, О. Тисовський, І. Чмола, які заснували пластові осередки (1911 р.) та скликали перший з'їзд упорядників пластових гуртків Галичини та Буковини (1914 р.) з метою патріотичного виховання та самовиховання української молоді на засадах християнської моралі. Після встановлення радянської влади на основі більшовицької ідеології скаутинг поступився місцем піонерській організації.

З'ясовано, що у 1922 р. вперше з'явився термін "піонерський вожатий", а в 1935 р. до штатного розпису шкіл було введено посаду "старший піонерський вожатий". Його діяльність регламентувалася нормативно-правовою базою, права та обов'язки визначало "Положення про старшого та загонового піонерського вожатого". У Радянському Союзі було створено потужну комплексну систему підготовки таких кадрів у педагогічних навчальних закладах вищої та післядипломної освіти. Аналіз історико-педагогічних джерел засвідчив, що в зв'язку зі зміною суспільної ідеології в незалежній Україні (1991 р.) запроваджено посаду "педагог-організатор" замість – "старший піонерський вожатий".

Відповідно до логіки аналітико-пошукової роботи досліджено сучасні вимоги до змісту професійної діяльності педагога-організатора та обґрунтовано його професіограму як фахівця в галузі виховання, який здобув вищу педагогічну освіту, відповідає за організацію та супровід позаурочного процесу життєдіяльності учнівської спільноти, що передбачає всебічний розвиток особистості школяра, формування його ключових життєвих компетентностей відповідно до вимог сучасної освітньої політики держави, концепції навчального закладу в межах посадових обов'язків.

На основі теоретичного аналізу уточнено базові поняття "компетенція", "компетентність"; доведено їх нетотожність та різноманітність підходів до визначення змісту; окреслено сутнісне наповнення категорій "професійна компетентність", "професійна педагогічна компетентність", "професійна компетентність педагога-організатора", "розвиток професійної компетентності педагога-організатора".

У межах дослідження *"професійна компетентність педагога-організатора"* як інтегральна характеристика особистості, що дозволяє фахово здійснювати професійну діяльність відповідно до визначених стандартів, завдяки систематизованій сукупності знань, умінь, навичок, цінностей, досвіду, професійно важливих якостей, достатніх для досягнення показників високого рівня продуктивності. *"Розвиток професійної компетентності педагога-організатора"* означає прогресивний процес кількісних та якісних змін її

змістових характеристик, що відбувається в межах курсового, міжкурсowego періодів на основі трансформації набутого практичного досвіду через осмислення нової інформації та забезпечує виконання професійної діяльності на якісно новому, більш ефективному рівні вирішення професійних задач у нових умовах.

Зважаючи на складність, багатовимірність та міждисциплінарний характер обраної проблеми, обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження на філософському, загальнонауковому та конкретнонауковому рівнях. Діалектичний підхід визначено його фундаментальною основою. На загальнонауковому рівні виокремлено системний, андрагогічний, синергетичний, акмеологічний, на конкретнонауковому – особистісно-діяльнісний, компетентнісний, середовищний та професіографічний підходи, що забезпечило системний розгляд досліджуваного явища

У другому розділі – **"Розробка моделі розвитку професійної компетентності педагога-організатора"** – обґрунтовано зміст середовища післядипломної освіти як феномену розвитку професійної компетентності педагога-організатора; визначено змістову структуру, критерії, показники, рівні її сформованості; розроблено авторську модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти.

Розкрито місію, ключові завдання сучасної системи післядипломної освіти. Встановлено, що вона слугує сучасним середовищем розвитку професійної компетентності педагогічних кадрів як історично утворений феномен підсистеми соціокультурного середовища. Його змістова структура поєднує *предметно-просторовий* (просторово-предметне оточення), *змістово-методичний* (концепція освіти, навчальні програми, методичне забезпечення, науково-методичний супровід), *комунікативно-організаційний* (встановлення організаційно-комунікаційних зв'язків, які забезпечують комфортне включення педагога-організатора в процес неперервного професійного розвитку в курсовий та міжкурсый періоди) компоненти.

Доведено, що якість середовища післядипломної педагогічної освіти складається із комплексу взаємопов'язаних впливів, можливостей та умов, що визначають його ресурсне забезпечення, а саме: *змістове* (актуальність змісту освіти щодо вдосконалення професійної діяльності та особистісних потреб фахівців, включення актуальних проблем, інтегративний підхід до змісту освіти, її відкритість до змін), *програмно-методичне* (варіативність програм підвищення кваліфікації, можливості вибору освітнього маршруту в межах одного навчального закладу, різноманітність методичних засобів освіти в міжкурсый період, акцент на діалогічному спілкуванні, забезпечення інтерпретації нової інформації для різних категорій фахівців), *інформаційно-комунікативне* (взаєморозуміння та взаємозадоволеність спільною діяльністю

всіх суб'єктів, їх переважно позитивна налаштованість та партнерська участь у конструюванні й оптимізації освітнього процесу).

На основі результатів наукового пошуку представлено цілісну *змістову структуру професійної компетентності педагога-організатора* закладу загальної середньої освіти. Вона визначається мотиваційно-ціннісним (характеризує інтереси, потреби, мотиви розвитку професійної компетентності), когнітивним (окреслює відповідну систему динамічних знань, яка забезпечує якість професійної компетентності), діяльнісним (комплекс продуктивних педагогічних дій на основі застосування сукупності набутих знань та вмінь), особистісним (професійно-особистісні характеристики, що визначають поведінкову, індивідуально-психологічну, організаційну складові та професійний розвиток) компонентами.

Відповідно до виділених критеріїв (мотиваційний, інформаційний, операційно-технологічний, професійно-особистісний) та відповідних показників окреслено три рівні сформованості професійної компетентності педагога-організатора (середній, достатній, високий).

Розроблено та теоретично обґрунтовано *модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора* в умовах післядипломної освіти, що включає *концептуальний, процесуально-змістовий та оцінно-результативний* блоки (рис.1). Концептуальний – відображає соціальне замовлення, мету, наукові принципи та підходи; процесуально-змістовий – окреслює теоретичний та практичний зміст розвитку професійної компетентності в курсовий (організаційно-змістовий, діагностично-оцінний, операційно-діяльнісний, контрольно-рефлексивний етапи) та міжкурсовий (науково-методичний супровід) періоди; оцінно-результативний – включає контроль, оцінку, самооцінку рівня професійної компетентності педагога-організатора.

У третьому розділі – **"Експериментальна перевірка ефективності моделі розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти"** – представлено програму організації педагогічного експерименту; визначено рівень сформованості професійної компетентності педагога-організатора; охарактеризовано методику впровадження авторської моделі; проаналізовано й узагальнено результати експериментального дослідження.

На формувальному етапі експерименту процес розвитку професійної компетентності слухачів у контрольних групах відбувався за традиційною методикою. В експериментальних групах реалізовано методику впровадження авторської моделі, яка виділяє курсовий та міжкурсовий періоди, що поєднані в андрагогічний цикл, сутність якого полягає в забезпеченні неперервності розвитку професійної компетентності педагогів-організаторів. Курсовий період реалізувався в чотири взаємопов'язані етапи:

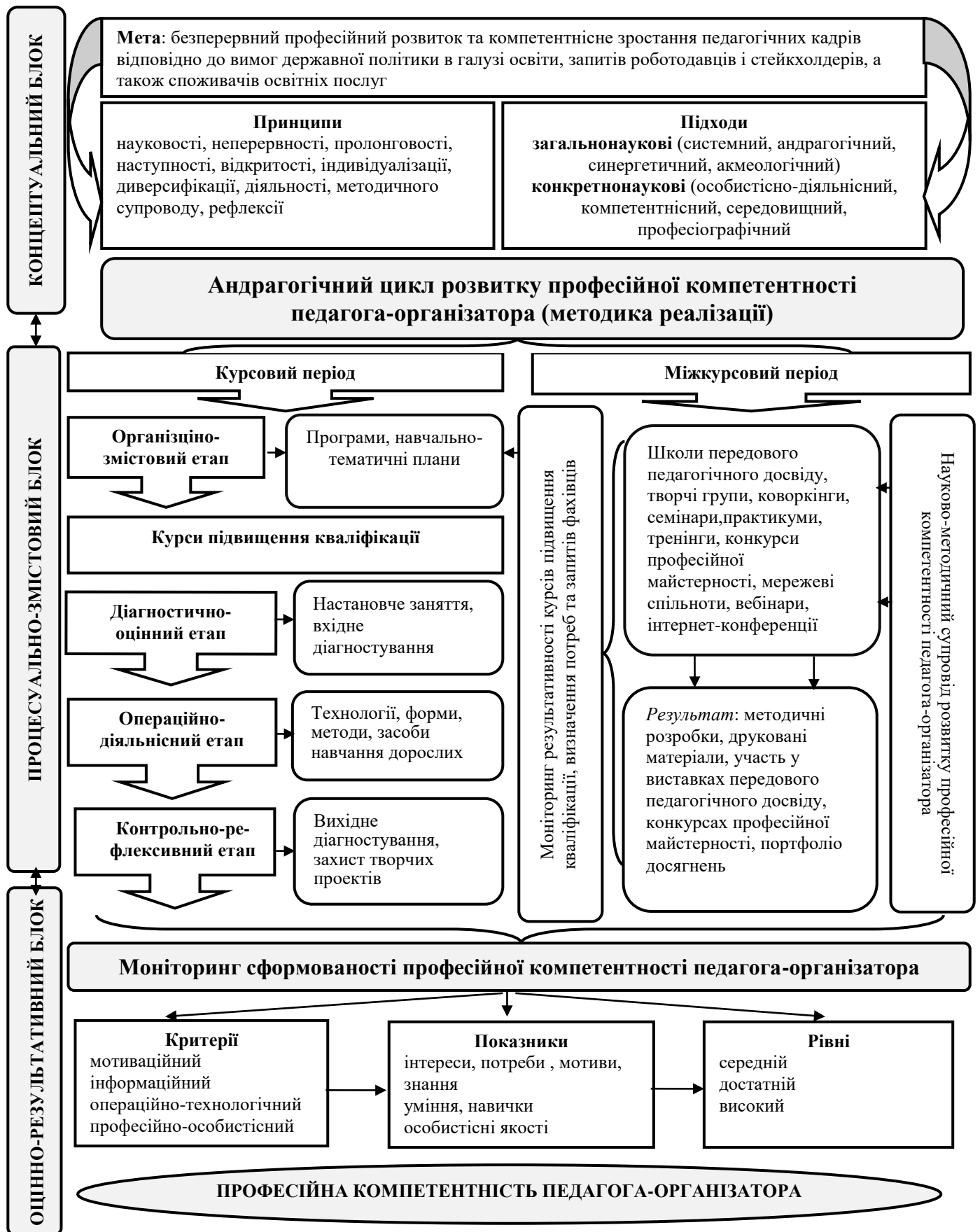

Рис. 1. Модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти.

організаційно-змістовий (розробка навчально-методичного забезпечення процесу розвитку професійної компетентності педагога-організатора – освітньо-професійної програми підвищення кваліфікації педагогів-організаторів, навчально-тематичних планів); *діагностико-оцінний* (проведення вхідного контролю, виявлення професійних потреб фахівців, корекція змістової тематики навчально-тематичних планів); *операційно-діяльнісний* (реалізація мети та завдань розробленої програми за допомогою визначених теоретичних (різні типи лекцій), практико-орієнтованих (семінарські, практичні, тренінги, майстер-класи, рольові ігри, дискусії, кейси) форм навчання та комунікативно-орієнтуючих (бесіди, обговорення, дискусії, презентації, "круглі столи", ігри-інсценування, моделювання ситуацій), інтерактивних ("мозкова атака", "ажурна пилка", "акваріум", "човниковий метод", "килимok ідей") методів; *контрольно-рефлексивний* (виявлення рівня розвитку професійної компетентності слухачів за результатами освітнього процесу підвищення кваліфікації під час практичних занять підсумкового контролю (вихідне діагностування, захист творчих педагогічних проєктів). Результати навчання слухачів визначаються методом порівняння висновків вхідного та вихідного тестування, що дає змогу виявляти перспективи саморозвитку в міжкурсовий період та здійснювати вдосконалення ресурсного забезпечення освітнього процесу.

Міжкурсовий період забезпечує логічне продовження та наступність розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти. Його базовою основою визначено науково-методичний супровід, що поєднує курсовий період, практику професійної діяльності та самоосвіту завдяки комплексу оптимально пов'язаних організаційно-педагогічних, науково-методичних, дослідницько-експериментальних заходів (моніторингові дослідження, педагогічні експерименти, упровадження та апробація нових форм виховної роботи, конференції, семінари, тренінги, майстер-класи, авторські майстерні, творчі групи, школи передового досвіду, творчі лабораторії, "круглі столи", конкурси професійної майстерності, виставки інноваційного та перспективного досвіду та ін.).

З метою вирішення дослідницьких завдань розроблено методичні рекомендації "Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності педагога-організатора в міжкурсовий період" та довідник "Навігатор розвитку професійної компетентності педагога-організатора".

Для оцінки ефективності розробленої моделі та методики її впровадження здійснено вимірювання рівнів сформованості професійної компетентності педагогів-організаторів відповідно до представлених критеріальних показників, отриманих на формувальному етапі експерименту та порівняння їх з результатами констатувального етапу (табл. 1). Узагальнення результатів експериментальної роботи підтверджують доцільність упровадження моделі розвитку професійної компетентності педагогів-організаторів в умовах

післядипломної освіти, оскільки кожен із змістових компонентів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) набув позитивної динаміки змін якісних та кількісних показників, що доведено методами математичної статистики.

Таблиця 1.

Узагальнені показники розвитку професійної компетентності педагогів-організаторів на констатувальному та формувальному етапах експерименту

Рівні розвитку професійної компетентності	КГ				ЕГ			
	До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%	К-сть осіб	%
Мотиваційно-ціннісний компонент								
оптимальний	143	82,66	157	90,75	145	81,46	172	96,63
неоптимальний	30	17,34	16	9,25	33	18,54	6	3,37
усього	173	100	173	100	178	100	178	100
Когнітивний компонент								
середній	89	51,45	71	41,04	98	55,06	46	25,84
достатній	75	43,35	93	53,76	74	41,57	116	65,17
високий	9	5,20	9	5,20	6	3,37	16	8,99
усього	173	100	173	100	178	100	178	100
Діяльнісний компонент								
середній	127	73,41	116	67,05	137	76,97	81	45,50
достатній	38	21,97	48	27,75	37	20,79	82	46,07
високий	8	4,62	9	5,20	4	2,25	15	8,43
усього	173	100	173	100	178	100	178	100

Зокрема, за період проведення формувального етапу експерименту в експериментальних групах, на відміну від контрольних, зменшилася кількість фахівців з неоптимальним рівнем мотивації (з 18,5 % до 3,37 %); середнім рівнем розвитку професійної компетентності (когнітивний – з 55,06 % до 25,84 %, діяльнісний – з 76,97 % до 45,5 %). Водночас, відзначено зростання кількості педагогів-організаторів з оптимальним рівнем мотивації з 81,46 % до 96,63 %; достатнім (когнітивний) – від 41,57 % до 65,17 %, (діяльнісний) – від 20,79 % до 46,07% та високим (когнітивний) – від 3,37 % до 8,99 %, (діяльнісний) – від 2,25 % до 8,43 %) рівнями розвитку професійної компетентності.

У контрольних групах теж простежено деякі зміни в показниках змістових компонентів розвитку професійної компетентності: оптимальний

рівень мотивації зріс від 82,66 % до 90,75 %. Середній рівень когнітивного компонента зменшився від 51,45 % до 41,04 %; діяльнісного – від 73,41 % до 67,05 % та підвищився достатній від 43,35 % до 53,76% (когнітивний) і від 21,97 % до 27,75 % (діяльнісний). Високий рівень у межах когнітивного компонента залишився без змін, діяльнісного – підвищився від 4,62 % до 5,20 %.

Надійність результатів перевірено за допомогою χ^2 критерія Пірсона, який доводить суттєві розходження за всіма показниками рівнів розвитку професійної компетентності педагога-організатора в контрольних та експериментальних групах, що підтверджує ефективність методики впровадження моделі розвитку професійної компетентності педагогів-організаторів в умовах післядипломної освіти.

ВИСНОВКИ

У дослідженні теоретично обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти. Отримані результати дають підстави для наступних висновків:

1. На основі дослідження історико-педагогічного аспекту становлення посади "педагог-організатор" з'ясовано, що вона була офіційно введена в штатний розпис шкіл замість посади "старший піонерський вожатий", яка автоматично втратила актуальність у зв'язку зі зміною політичної ідеології України. Розкрито зміст професійної діяльності педагога-організатора, розроблено професіограму як фахівця в галузі виховання, що здобув вищу педагогічну освіту, відповідає за організацію та супровід позаурочного процесу життєдіяльності учнівської спільноти, спрямованого на всебічний розвиток особистості школяра, формування його ключових життєвих компетентностей відповідно до вимог освітньої політики держави, концепції навчального закладу в межах посадових обов'язків.

2. Обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження проблеми розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти, що передбачає реалізацію системного, андрагогічного, синергетичного, акмеологічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, середовищного, професіографічного підходів.

У базовій основі дослідження виділено такі поняття, як "компетентність", "компетенція", "професійна компетентність", "професійна компетентність педагога-організатора", "розвиток професійної компетентності педагога-організатора". Узагальнення їх змістових та сутнісних характеристик дозволило обґрунтувати та визначити авторське розуміння понять: *"професійна компетентність педагога-організатора"* як інтегральна характеристика особистості, що дозволяє фахово здійснювати професійну діяльність відповідно

до визначених стандартів, завдяки систематизованій сукупності знань, умінь, навичок, цінностей, досвіду, професійно важливих якостей, достатніх для досягнення показників високого рівня продуктивності та *"розвиток професійної компетентності педагога-організатора"* – прогресивний процес кількісних та якісних змін її змістових характеристик, що відбувається в межах курсового і міжкурсового періодів на основі трансформації набутого практичного досвіду через осмислення нової інформації та забезпечує виконання професійної діяльності на якісно новому, більш ефективному рівні вирішення професійних задач у нових умовах.

3. Розкрито місію, ключові завдання сучасної системи післядипломної освіти відповідно до потреб держави. Доведено, що вона слугує сучасним середовищем розвитку професійної компетентності педагогічних кадрів як історично утворений феномен підсистеми соціокультурного середовища, складається із комплексу взаємопов'язаних умов що визначає його ресурсне забезпечення, а саме: змістове (актуальність змісту освіти щодо вдосконалення професійної діяльності та особистісних потреб фахівців, включення актуальних проблем, інтегративний підхід до змісту освіти, її відкритість до змін), програмно-методичне (варіативність програм підвищення кваліфікації, можливості вибору освітнього маршруту в межах одного навчального закладу, різноманітність методичних засобів освіти в міжкурсовий період, акцент на діалогічному спілкуванні, забезпечення інтерпретації нової інформації для різних категорій фахівців), інформаційно-комунікативне (взаєморозуміння та взаємозадоволеність спільною діяльністю всіх суб'єктів, їх переважно позитивна налаштованість та партнерська участь у конструюванні й оптимізації процесу професійного розвитку).

4. За результатами наукового пошуку представлено цілісну змістову структуру професійної компетентності педагога-організатора закладу загальної середньої освіти, яка визначається мотиваційно-ціннісним (характеризує інтереси, мотиви, потреби розвитку професійної компетентності); когнітивним (окреслює відповідну систему динамічних знань, яка забезпечує якість розвитку професійної компетентності); діяльнісним (комплекс продуктивних педагогічних дій на основі сукупності набутих знань та вмінь); особистісним (професійно-особистісні характеристики, що визначають поведінкову, індивідуально-психологічну, організаційну складові та професійний розвиток) компонентами. Відповідно до виділених критеріїв (мотиваційний, інформаційний, операційно-технологічний, професійно-особистісний) та показників окреслено три рівні сформованості професійної компетентності педагога-організатора (середній, достатній, високий).

5. Розроблено авторську модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти, що включає концептуальний, процесуально-змістовий та оцінно-результативний блоки.

Концептуальний – відображає соціальне замовлення, мету, наукові принципи та підходи; процесуально-змістовий – окреслює теоретичний та практичний зміст розвитку професійної компетентності в курсовий та міжкурсовий періоди; оцінно-результативний – включає контроль, оцінку, самооцінку рівня розвитку професійної компетентності педагога-організатора. Представлена модель спрямована на забезпечення позитивних результатів у динаміці розвитку рівня професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти відповідно до визначених критеріальних показників.

Методика впровадження моделі передбачає вдосконалення змісту процесу розвитку професійної компетентності педагога-організатора та реалізується відповідно до діагностично-оцінного, операційно-діяльнісного, контрольного-рефлексивного етапів курсового періоду та науково-методичного супроводу педагога-організатора в міжкурсовий період.

Для реалізації моделі розроблено "Освітньо-професійну програму підвищення кваліфікації педагога-організатора", методичні рекомендації "Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності педагога-організатора в міжкурсовий період" та довідник "Навігатор розвитку професійної компетентності педагога-організатора", що пройшли апробацію в умовах роботи інститутів післядипломної педагогічної освіти. Ефективність та доцільність упровадження авторської моделі доведено експериментально, достовірність отриманих результатів перевірена за допомогою методів математичної статистики.

Представлена робота не претендує на вичерпне вирішення всіх аспектів досліджуваної проблеми. Отримані результати свідчать про її актуальність. Подальшої розробки потребує вивчення теоретичних та практичних джерел розвитку професійної компетентності педагога-організатора в міжкурсовий період, поглиблене опрацювання змісту, форм, методів та засобів навчання дорослих, розроблення інноваційних підходів до індивідуалізації освітнього процесу в умовах післядипломної освіти, обґрунтування інструктивно-методичних рекомендацій щодо впровадження технології науково-методичного супроводу педагога-організатора в умовах діяльності об'єднаних територіальних громад.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Husak, V.M., 2016. The formation and development of the position «A teacher organizer: Historical and retrospective analysis Introduction. *News of Science and Education*, № 21-3 (47), p. 66-75.

2. Гусак, В.М., 2016. До проблеми генезису понять «компетенція» та «компетентність». *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Київ: ПП «Рута», № 89, с. 103-111.

3. Гусак, В.М., 2017. Становлення та розвиток посади «педагог-організатор»: історико-репреспективний аналіз. *Педагогічні науки: зб. наук. праць.* Херсон: Херсонський державний університет, вип. XXV, том 1, с. 23-29.

4. Гусак, В.М., 2017. Тьюторство як активна практика навчання дорослих у післядипломній освіті. *Проблеми освіти: зб. наук. праць.* Житомир: Вид. О.О. Євенок, № 87, с. 84-91.

5. Гусак, В.М., 2017. Теоретичні підходи до розвитку професійної компетентності педагога-організатора у післядипломній освіті. *Народна освіта*, [online] №3 (33). Режим доступу: <https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5070> [Дата звернення 16 січня 2018].

6. Гусак, В.М., 2017. Визначення структури, критеріїв та показників професійної компетентності педагога-організатора у післядипломній освіті. *Педагогічні науки: зб. наук. праць.* Херсон: Херсонський державний університет, вип. LXXIX, том 2, с. 106-112.

7. Гусак, В.М., 2018. Розвиток професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти (результати дослідження). «Науковий часопис» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, № 61, с. 67-72.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Гусак, В.М., 2015. Особливості організації роботи методичних об'єднань педагогів-організаторів. В: А.Ф. Шегеда та А.П. Печенюк. *Модернізація змісту, форм і методів діяльності районних і міських методичних служб в умовах освітніх змін: навч.-метод. посіб.* Житомир: «Полісся», с. 10-28.

9. Гусак, В.М., 2016. Компетентнісний підхід: теоретичний аспект. В: *Реалізація компетентнісного підходу в освітньому просторі регіону: матеріали конф.* Житомир: «Полісся», с. 22-26.

10. Гусак, В.М., 2016. Компетентнісний підхід до планування роботи педагога-організатора. *Житомирщина педагогічна*, [online] №2 (2). Режим доступу: <<http://imso.zipro.net.ua/?p=128>> [Дата звернення 16 січня 2017].

11. Гусак, В.М., 2016. Тьюторство у післядипломній освіті. В: *Пріоритетні напрямки вирішення актуальних проблем виховання і освіти: тези доп. міжнародної наук.-практ. конф.* Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», с. 33-37.

12. Гусак, В.М., 2017. Сучасні аспекти реформування післядипломної педагогічної освіти: контекстний підхід. *Сучасні педагогіка та психологія:*

перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки й психології», с. 34-37.

13. Гусак, В.М., 2017. Тьюторський супровід як засіб індивідуалізації розвитку професійної компетентності у післядипломній освіті. В: *Педагогічна наука в Україні за роки незалежності: здобутки, прорахунки, перспективи: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», с. 42-45.*

14. Гусак, В.М., 2017. Інноваційні технології освіти дорослих: коучинг. В: *Професійна педагогіка і андрагогіка: актуальні питання, досягнення та інновації: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. Кривий Ріг: КДПУ, с. 129-130.*

15. Гусак, В.М., 2017. Педагогічний коучинг як технологія особистісно-професійного розвитку педагога. В: *Forming of modern educational environment: benefits, risks, implementation mechanisms. International scientific-practical conference. Tbilisi, Georgia: Sulkhan-Saba Orbeliani Teaching University, с. 4-7.*

16. Гусак, В.М., 2017. Рольові позиції сучасного педагога-організатора у контексті реформ нової школи. В: *Інноваційна діяльність та дослідницько-експериментальна робота в сучасній школі: тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. Чернівці-Сєверодонецьк: ІППОЧО, с. 21-23.*

17. Гусак, В.М., 2017. Тьюторство як активна практика у післядипломній освіті. В: О.В. Пастовенський. *Розвиток професійної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти регіону: матеріали конф. Житомир: «Полісся». Житомир: «Полісся», с. 38-45.*

18. Гусак, В.М., 2018. Науково-методичний супровід як сучасна технологія розвитку професійної компетентності педагога в післядипломній освіті. В: *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології: тези доповіді всеукр. наук.-практ. конф. Запоріжжя: Класичний приватний університет, с. 82-84.*

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

19. Гусак, В.М. 2017. *Національно-патріотичне виховання у системі виховної роботи школи: наук.-метод. матеріали. Житомир: КЗ «ЖОІППО» ЖОР, ч. 2.*

20. Гусак, В.М. 2017. *Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності педагога-організатора в міжкурсовий період: методичні рекомендації. Житомир: б.в.*

21. Гусак, В.М. 2017. *Навігатор розвитку професійної компетентності педагога-організатора: довідник. Житомир: б.в.*

АНОТАЦІЇ

Гусак В. М. Розвиток професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2018.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти. Проаналізовано історико-педагогічний аспект становлення посади "педагог-організатор"; особливості діяльності та сучасні вимоги до його посадових обов'язків, кваліфікаційних характеристик; розроблено професіограму.

На основі обґрунтування методологічних засад здійснено категоріальний аналіз базових понять дослідження ("професійна компетентність", "професійна педагогічна компетентність", "розвиток професійної компетентності педагога-організатора"), який відображає їх загальний зміст, сутність та взаємозв'язок. Визначено змістову структуру досліджуваної компетентності, критерії, показники та рівні сформованості

Досліджено сучасні аспекти трансформації післядипломної педагогічної освіти як сучасного середовища розвитку педагога-організатора в курсовий та міжкурсовий період.

Розроблено, теоретично обґрунтовано авторську модель розвитку професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти, методику впровадження та доведено ефективність.

Ключові слова: педагог-організатор, компетентність, професійна компетентність, професійна педагогічна компетентність педагога-організатора, розвиток, розвиток професійної компетентності педагога-організатора, середовище післядипломної освіти, курсовий та міжкурсовий період.

Гусак В. Н. Развитие профессиональной компетентности педагога-организатора в условиях последипломного образования. Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Житомирский государственный университет имени Ивана Франко, Житомир, 2018.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы развития профессиональной компетентности педагога-организатора в условиях последипломного образования.

Проведен анализ историко-педагогического аспекта становления должности "педагог-организатор"; особенностей профессиональной деятельности, современных требований к его должностным обязанностям, квалификационных характеристик, обоснована и разработана профессиограмм педагога-организатора.

На основе теоретического анализа научных источников осуществлён категориальный анализ базовых понятий исследования ("профессиональная компетентность", "профессиональная педагогическая компетентность", "развитие профессиональной компетентности педагога-организатора"), который отражает их общий смысл, сущность и взаимосвязь.

Определено содержательную структуру профессиональной компетентности педагога-организатора: *мотивационно-ценностный* (интересы, потребности, мотивы); *когнитивный* (система знаний, которые способствуют качеству профессиональных действий и саморазвитию педагога), *деятельностный* (интеграция знаний в практическую деятельность) и личностный (комплекс профессионально-личностных характеристик необходимых для обеспечения качества профессиональной деятельности), которая послужила конструктивной основой для выявления критериев (*мотивационный, когнитивный, информационный, профессионально-личностный*) и уровней её сформированности (средний, достаточный и высокий).

Исследованы современные аспекты функционирования последипломного педагогического образования как феномена среды развития педагога-организатора.

Теоретически обоснована авторская модель развития профессиональной компетентности педагога-организатора, которая состоит из концептуального, процессуально-содержательного, оценочно-результативного блоков. Проведен педагогический эксперимент на основе методики внедрения с целью её апробации в курсовой (этапы курсового повышения квалификации: организационно-содержательный, операционно-деятельностный, контрольно-рефлексивный) и межкурсовой (научно-методическое сопровождение развития профессиональной компетентности педагога-организатора, его самообразовательная деятельность) периоды, которые замыкаются в андрагогический цикл. Их системная целостность обеспечивает непрерывность процесса развития профессиональной компетентности педагога-организатора, определяется критериальными показателями оценочно-результативного блока и предусматривает контроль, оценку и самооценку измерения её уровня.

Результаты проведенной экспериментальной работы подтвердили эффективность применения разработанной модели в условиях последипломного педагогического образования на основе методики внедрения, что доказано методами математической статистики.

Разработано инструментально-методическое обеспечение развития профессиональной компетентности педагога-организатора. Основные результаты исследования введены в процесс последипломного образования.

Ключевые слова: педагог-организатор, компетентность, профессиональная компетентность, профессиональная педагогическая

компетентность педагога-организатора, развитие, развитие профессиональной компетентности педагога-организатора, среда последиplomного образования, курсовой и межкурсовой период.

ABSTRACT

Husak V. M. Development of professional competence of the teacher-organizer in terms of postgraduate education. – The manuscript.

The Dissertation for the degree of a candidate of pedagogical sciences in specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, 2018.

The thesis is a theoretical and experimental research of problems of the teacher-organizer's professional competence in terms of postgraduate education. The historical and pedagogical aspect of the origin of the post "teacher-organizer"; features of activity and modern requirements for the official duties and qualification characteristics are analyzed; the professionogram is developed.

Categorical analysis of the basic concepts of the study ("professional competence", "professional pedagogical competence", "teacher-organizer's professional competence development") which reflects their general meaning, essence and relationship is conducted based on the reasoning of methodological principles. The content structure of the professional competence, criteria, indicators and levels of formation are determined.

The modern aspects of the transformation of postgraduate pedagogical education as a modern environment for the development of a teacher-organizer in the coursework and inter-curricular period are explored.

The author's theoretical model of the development of the professional competence of the teacher-organizer in the conditions of postgraduate education, the method of its implementation and efficiency have been proved theoretically.

Key words: teacher-organizer, competence, professional competence, professional pedagogical competence of the teacher-organizer, development, development of professional competence of the teacher-organizer, postgraduate education environment, coursework and inter-curricular period.